

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Koristnost hribov.

Al bi ne bilo za našo zemljo boljše, ako bi nje poveršje tako neravno ne bilo, in ko bi je toliko grozovitih hribov ne gerdilo? Podoba zemlje bi bila redniša, ljudje bi dalje vidili, ložej potovali in lahko sto družih korist imeli, ako bi zemlja povsod ravna bila. Znabiti pa, da se motim v svoji misli. Znabiti da bi morali, ako bi na poveršju zemlje hribov ne bilo, marsikaj dobrega pogrešati.

Se o tem prav prepričati, hočemo očitno koristnost hribov nekoliko prevdariti. Potem se bo samo po sebi pokazalo, ali smemo z napravo zemlje nezadovoljni biti.

Že lastne oči nam kažejo, da na hribih in gričih so studenci, ki se deloma iz obilega snega, deloma pa iz mokrih oblakov napravljajo, s katerimi so hribi vedno obloženi. Po njih se reke ohranijo.

Visoke gore, ki se od izhoda proti zahodu čez velike dežele širijo, deržé sopare vkup in jih v vodo zgosté. Take gore so tedaj, tako reči, precejavnice, v katerih se hladna voda za ljudi in živali napravlja, in ki s svojo stermino rekam in potokom pad dajajo, da se lahko po vsih dolinah razširijo.

Poleg neprecenljive koristi studencov, ktere dobivajo s hribov, so še druge reči, katerih koristnost se očitno kaže. Hribi so stanovališče naj koristniših žival, in redé brez naše naj manjše skerbí mnogo mnogo žival, ki so nam s svojim mesom in s svojimi kožuhi v prid. Na njih berdih rastejo drevesa, rastline in nedopovedljivo obilo zelišč in korenin, ki se v ravninah tako ne ponášajo in tudi tako dobre niso. V hribih se napravljajo rude in kovine, ki bi se v ravnih krajih, ko bi tudi v njih bile, ne množile, ker bi potrebne lastnosti ne imele.

Verh tega so hribi deželam v brambo zoper merzle severne in iztočne vetrove, so dojice nar žlahnejših vinskih tert in založnice biserov, branijo, kakor naravni nasispi, dežele silovitosti morja in viharjev — in deržé znabiti zemljo v ravnotežju. Iz njih ima človek saj najlepše razglede okrog sebe, in na njih so sila prijetne lege za posamezne pohištva in za cele mesta.

Res je, da nekteri hribi so nevarni in strašni, ker strašne potrese napravljajo in ogenj in pogubo po bližnjih krajih širijo. Al premisliti je treba, da, ker žveplo, solitar in druge rude k rodovitnosti zemlje veliko pomagajo, in ker jih je v živež in v namakanje vsih rastlin treba, je tudi prav pristojno bilo, da je bila, tako reči, občna zakladnica za te reči napravljena, da bi se iz nje po zraku po vsem poveršju zemlje delile in širile. In čeravno so s tem nektere nevgodnosti združene, se ne smé vendar zastran njih višja modrost in dobrotljivost grajati, ker jih neprecenljive dobrote dalječ presežejo. Ko bi hribov ne bilo, bi ne bilo tudi mnogoverstnega kamnja in mnogoverstnih rud; in vse reke, vse jezera in vsi studenci bi zginili. Celó morje bi moralo smerdljiva luža biti. Mnogo najlepših in najkoristniših rastlin, in mnogo plemen žival bi popolnoma pogrešali. In revno in žalostno bi živeli, ako bi nam ena sama teh reči odvzeta bila. Tako povikšujejo tedaj tudi hribi modrost, vsigamogočnost in dobrotljivost božjo.

Zgodovinske pisma.

Pervo pismo.

O imenu „Krajna“, po latinski „Carnia“.

(Konec.)

Iz do zdaj rečenega lahko spoznamo, da je bolj prav pisati Krajnsko, Krajna, Krajnec, Kraj-

nica, Krajn (to je, prikrajno mesto), kot pa Kranjsko, Kranja, Kranjica in Kranjec, ter Kranj *). Kdor pa tají, da se j v teh besedah ne najde, tak naj li verjame, da nobenega pravega Krajnca ni slišal teh imen izgovarjati, ali pa da so ga ušesa goljufale.

Misli pa kdo: Krajna, Krajni, Krajnci itd. ne more biti od „kraj“, ker Krajnci krej namest kraj zgovarjamo, tisti naj vé, da Krajnci v sklanjanji zgovarjamo dalje krája, kráju, krájem itd. z dolzim á. Ravno tako je dolgo zategnjeni a v vsih besedah, ki so od korenine „kraj“ izpeljane, n. pr., v krajec, krajevina. Nikoli nobeden ne réče: krejec kruha, krejovina od sukna ali per kreji hodim. Ko so pa nekoji Nemci pisali Krein ali Chreine, se je li zato zgodilo, ker oni ei kot ai ali aj zgovarjajo.

Nemci so za Latini, ali po tem ko so sami imeli navado slovenske imena po tuje zgovarjati, Krajni m rekli „die Karner“ in so še do današnjih časov to ime za Korošce ohranili, ko so zraven tega poznejši čase Krajnce bolj slovenščini primerjeno začeli „die Krainer“ ali „Kraner“ namest „Karner“ imenovati. Krajni ali Krajnci (lat. „Carni“, nemški „die Karner“ ali „Krainer“) smo pa prav za prav vsi Slovenci, kar nas na Krajnskem, v Goratani, okoli Tersta, na Goriškem, v Istrii in na Štajarskem biva, akoravno nismo vsi Krajnci v ožjem pomenu, ne Korošci, ne Štajarci itd.

V tem širocem pomenu Krajne bi se slovensko narečje ali naš slovenski jezik imel imenovati krajnski jezik, po latinski lingua carnica (pa ne lingua carniolica), po nemški die windische Sprache ali pa tudi die krainische ali karnische Sprache, da bi ga od českega, ruskega, poljskega in serbskega ločili, ker slovenski so ti vsi. Ljudstvo ga ne imenuje tje v en dan krajnskega. Slovenščino pa v ozkem pomenu krajnski jezik zvati, kakor bi jo samo današnji Krajnci ali Krajnci v ožjem pomenu govorili, bi bila sebičnost. Prilog „slovenski“ ni nič družega kot to, kar „slovanski“ ali „slavjanski“, in ni dovolj določiven, če od našega jezika posebej hočemo govoriti. Nemci nam prav dejo „die Winden“ ali „Windischen“, in naš jezik prav določijo ga zvaje „die windische Sprache“.

Ti moji vidi se bodo mnogim čudni zdéli, tudi meni se je kaj tacega čuti pred nekaj časom čudno zdelo, pa ne sebičnost, ampak povestniške premišljevanja so me h tim sklepom pripeljale. Vindi ali Venedi se iz Veneškega preselivši v naše zdajne kraje so bili najpred po domače in sploh Krajni imenovani. Krajna = jadranska Slovenija, po nemški „das windische Land“ ali die „windischen Länder“.

Krajnske planine (Alpes Carnicae) so bile pozneje Juljevca (Alpes Juliae) imenovane po Julii Cesarji, ki prvi izmed rimskih vojskovodjev (699 ali 697 po začetku Rima, to je, kacih 55 let pred Kr.) čez nje hodil. Sextus Rufus (in Breviario c. 7.) pravi: „Pod cesarjoma Julijem in Oktavianom je bila čez Juljevca cesta narejena“.

Slovensko ime Krajna, po nemški Krain (ne Karnia) je najti, kolikor je znano, najpred v dvéh listinah cesarja Otona II. od leta 974 in 988, kjer stoji pisano Chrainmarche, Chreine. Latinsčevavci so za današnje Krajnsko napravili zmanjševavno ime s končnico ola „Carniola“, in so s tim pokazali, da to ime ne pomeni cele nekdanje Krajne, ktere narod je bival od jadranskega morja do Donave. S tim ko so „Carniola“ napravili, so hotli tudi na znanje dati, da na Krajnskem oddelek tistega zaroda stanuje, ki je bil nekdanj (se vé da od tujih ust) Karni imenovan in da je Krajnsko

*) Primeri gosp. Terstenjakov zgodov. pregled „o Noriku in Noreji“ na str. 86. lista 22. letošnjih „Novic“. Vred.